

УДК 37.013:374.091

Іван Михасюк, доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства, заслужений професор
Львівського національного університету імені Івана Франка,
академік АН вищої освіти України,
професор економічних наук Республіки Польща

ОСВІТА І ПРАЦЯ

Наші навчальні заклади, і насамперед, вищі призвані зацікавити молоду людину вчитися, плекати еліту нової генерації відкритої до світу. Випускника вузу слід інформувати про ринок праці, у якій на разі не включений приватний капітал. Працевлаштування сьогодні залежить не так від знань випускника, як від його особистих якостей, рекомендацій “вагомих посередників”.

Ключові слова: освіта, наука, бізнес, влада, Болонський процес, закон, еліта, суспільство, ринок, приватний капітал, працедавець, конкурентноздатність, вищі навчальні заклади.

Літ. 4.

Іван Михасюк, доктор экономических наук, профессор,
заведующий кафедрой экономики предприятия, заслуженный профессор
Львовского национального университета имени Ивана Франко,
академик АН высшего образования Украины,
профессор экономических наук Республики Польша

ОБРАЗОВАНИЕ И РАБОТА

Наши учебные заведения, и прежде всего, высшие призваны заинтересовать молодого человека учиться, лелеять элиту нового поколения открытой к миру. Выпускник вуза следует информировать о рынке труда, в который сейчас не включен частный капитал. Трудоустройство сегодня зависит не столько от знаний выпускника, как от его личных качеств, рекомендаций “весомых посредников”.

Ключевые слова: образование, наука, бизнес, власть, Болонский процесс, закон, элита, общество, рынок, частный капитал, работодатель, конкурентоспособность, вузы.

Ivan Mykhasiuk, Doctor of Economic Sciences, Distinguished Professor,
Head of the Department of Enterprise Faculty of Economic
Academic of the Academy of Higher Education of Ukraine
Professor of Economic sciences Republic of Poland

EDUCATION AND JOBS

Our universities inducted interest the student learn to nurture a new generation of elite open to the world. Graduate should be informed about the labor market, in which case not included on private capital. Employment today depends not so much on knowledge of graduates, both from his personal qualities recommendations “important mediators”.

Keywords: education, science, business, government, the Bologna process, law, elite society, the market, private capital, employer, competitiveness, universities, lawyers, economists.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Престиж будь-якої країни, її майбутнього визначає рівень освіти, науковий потенціал країни через органічні зв'язки між освітою, наукою, бізнесом і владою. Все це потрібно було б відобразити у новому Законі України “Про вищу освіту”. Держава має сприяти створенню потужних регіональних освітньо-науково-інноваційних центрів на базі провідних

університетів, навколо яких повинна зосередитися конкурентоспроможна освіта і наука.

Вища освіта передає досягнення сучасного суспільства майбутньому поколінню. Проте, нинішня система освіти в Україні є авторитарною. Вона формує людину – конформіста, пристосування, деіндивідуалізовану особу, яка не здатна до самостійної та відповідальної поведінки на основі свідомого ставлення до дійсності¹.

Бурхлива світова глобалізація викликає

¹Семиноженко В.П. Ініціативна політика України як національний проект / В.П. Семиноженко // Економіка знань: виклик глобалізації та Україна. – К., 2007. – С. 26.

модернізацію Вищої школи. Йдеться про інноваційну модель освітньої праці та інтелектуального капіталу: впровадження менеджменту якості освіти; індивідуально-консультативна робота студентів; діагностика знань; взаємодія з працедавцями; розширення міжнародних зв'язків; формування європейського типу відносин між викладачем і студентом; формування конкурентоспроможного фахівця з науковим мисленням і діяльністю; формування фундаментальних знань швидко змінюваних до соціально-економічних умов.

Болонський процес став частиною процесу глобалізації вищої освіти, глобального ринку праці, досягненням більшої сумісності національних систем вищої освіти. До того ж Болонський процес акцентує на індивідуалізації навчання, бо в природі не існує середньостатистичного студента.

Щоб забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної системи вищої освіти, здійснити перехід до суперцивілізації, зорієнтованої на постійне підвищення ефективності власної діяльності, треба вникати у результати глобального дослідження нинішнього покоління, яке кидає нам виклик.

Йдеться не про усю студентську масу, яка прийшла у вищу, зокрема третьосортні (права, у нинішній демографічній ситуації в Україні такі студенти заповнили аудиторії й кращих вузів), а про те, як знайти спільну мову із масштабномислячими студентами, для багатьох з яких нинішні лекції, заняття стають не цікавими. Вони, по-суті, живуть в “струї” високих технологій, в зовсім непередбачуваному світі, в епоху нестабільності, невизначеності. Із задоволенням можна вчитись лише тоді, коли тобі цікаво, коли навчальний матеріал викликає інтерес до самостійного пошуку знань.

Більшість масштабномислячих студентів розглядає викладачів як джерело порад, інформації, визнання і розуміння. Разом з цим розчарування у життєвських надіях веде до апатії і цинізму, невпевненості у завтрашньому дні. Отже, виходячи із сьогодення, викладач повинен прагнути не навчити, а зацікавити, створити умови для того, щоб студент сам міг розібратись, активізувавши власне мислення.

А хто, які навчальні заклади можуть і повинні готувати таких людей – фахівців? І тут доречне запитання: невже якийсь вуз із числа новоутворених приватних навчальних закладів, вхід до якого частіше десь там, “із подвір'я”, та й низки державних, які вважають себе більш-менш “солідними”, з відомими в Україні і Європі старовинними національними університетами –

осередками передової класичної освіти і науки. До речі, статистичні підрахунки свідчать, що кількість (і, безумовно, якість) підготовлених зокрема юристів і економістів, наприклад, у Львівському національному університеті імені Івана Франка повністю забезпечує потребу у цих фахівцях для більшої частини Західного регіону України. Тому надмірна кількість новоутворених як приватних, так і державних навчальних закладів правничо-економічного напрямку в регіоні зайва і непосильна для бюджету України. Звідси – доцільність їх укрупнення, відкликання ліцензій на підготовку студентів тих спеціальностей, при підготовці яких інститут не здатний досягти встановленого рівня якості. Доцільно також переглянути правові умови найму на роботу у такі вузи викладачів зі сторони з метою створення “критичної маси”.

Прискоренню процесу ліквідації таких закладів сприятиме і перехід на єдині державні стандарти підготовки і атестації усіх категорій спеціалістів в рамках Болонського процесу, прийняття єдиної градації вчених ступенів і кваліфікацій. Адже всім відомо, що кількість викладачів із вченими ступенями в Україні зростає на фоні різкого падіння якості дисертацій, як правило, у середовищі новоутворених, приватних вищих навчальних закладах. У більшості з них дисертації “роблять” “конвеєрним” способом: є ціна, є клієнт.

Оскільки наука єдина, вона не буває регіональною, периферійною, національною, академічною чи вузівською, то і експертиза, яку забезпечує Вища атестаційна комісія України (ВАК) – єдина для всіх. А прийняття єдиної градації вчених ступенів у рамках Болонського процесу посилює вимоги до якості дисертаційних робіт.

Весь процес розвитку вищої освіти відображає безперервне реформування вищої школи. Це обумовлено відсутністю синхронності і певним запізнюванням змін, які відбуваються у суспільстві. Якщо під час політико-економічного спаду таке запізнення у більшості буває стабілізуючим для суспільства чинником, то в період економічної стабілізації і піднесення воно відіграє негативну, гальмівну роль, що у свою чергу призводить до кризових явищ у системі освіти. Тобто, ці явища є проявом невід'ємної властивості процесу розвитку вищої освіти – його інерційності відносно розвитку суспільства.

Правда, період відносної стабілізації або спаду з часом скорочується і може співпасти з різкими змінами, що відбуваються у суспільстві. Тому, щоб адекватно задовольнити потреби суспільства, вища освіта вимушена буде систематично

зазнавати докорінних змін. Їй, як живому організму, потрібна свобода, щоб реалізувати довгострокові конкурентні переваги у сфері “економіки знань”.

Проте знання і володіння ними можуть в одних випадках сприяти контролю і над державою і над суспільством, а у інших – стати способом здобуття влади та збагачення.

Боротьба за владу була і залишається постійною. І перемога у цій боротьбі все ж за високоосвіченими людьми, за середнім класом, який, надіємось, мирним шляхом завоює ринки праці і прийде до влади в Україні. При цьому доцільно нагадати тим, хто б не прийшов до влади, слова лауреата Нобелівської премії 1970 року в царині економіки Пола Ентоні Семюелсона про те, що “нормальна влада бореться за нормальні стандарти життя, а ненормальна – за владу”.

Сьогодні світ задає все більше запитань: чому знання, які одержують у вищих навчальних закладах, майже не знаходять застосування у реальному житті? При цьому наводяться приклади про успішних людей, які рішуче відмовились від послуг діючої системи освіти. Альтернативу традиційним формам навчання пропонується, зокрема у книзі Майкла Ельберга “Мільйонер без диплому. Як добитись успіху без традиційної освіти” в-во “Манн. Іванови Фербер”, М.: 2012, “Гени и аутсайтери” (Мальком Гладуелла) та ін.

З цього приводу йдуть дискусії. Проте молода людина не може знати, що з нею станеться протягом наступних, наприклад, двадцяти років. А поки що університет пропонує молодій людині інструменти, потрібні для розуміння світу і суспільства. В нинішньому глобальному середовищі слід бути готовим до нових шоків, сюрпризів, глобальних реорганізацій і абсолютно непередбачуваних перемін.

І тут неабияке значення повинна відігравати держава. Вона повинна бути представлена у складі всіх форм господарювання як головна форма, проте з неможливістю повернення до командної системи або “дикого ринку”.

Нинішній ринок праці вимагає іншого відношення бізнесу і держави до людини. Це не прибуток, а турбота про людину, її розвиток. Адже найбільш перспективним об’єктом для інвестицій є людина. 67% світового національного багатства – це людський капітал² як відносини між індивідом,

працедавцем і державою з приводу реалізації цього потенціалу задля одержання доходу. Щоб вітчизняна освітня система забезпечувала якісне і кількісне зростання людського капіталу в країні слід забезпечити пропорційне інвестування всіх рівнів освіти не нижче європейського, привести у відповідність структуру висококваліфікованих кадрів, що випускаються навчальними закладами, потребам ринку праці для забезпечення найбільшої віддачі від реалізації людського капіталу.

У наших навчальних закладах, в яких і формується цей капітал, лише близько 15 відсотків викладачів займаються наукою. Тому далекими від науки є і студенти. Наукові “Вісники” особливо провінційних університетів є просто “відстійниками” аспірантських текстів, призначених для забезпечення необхідної кількості публікацій при захисті дисертацій.

Більше того, сьогодні у нас чимало “вчених” із ступенем ніколи наукою не займалися, проте приходять до керівництва науковими колективами із своїм уявленням про науку і “своїми” кадрами. Якщо ці тенденції переважатимуть, то ніякого майбутнього у нашої держави не буде³. Адже наука є одним із стратегічних елементів безпеки кожної національної держави. Без серйозної науки, її високих технологій, членства в ЄС нам не бачити.

Молоді люди в Україні незадоволені, насамперед, відсутністю єдності поколінь, а в деяких вузах і дозволів перспективним студентам, аспірантам обирати і розробляти напрями, які цікавлять їх. Тому студентам випускних курсів та аспірантам слід надати таке право при виборі наукових тем, незалежно від того, чи затверджені вони вищими інстанціями, чи ні. Правда, творчість нинішньої молоді починається з відбору тих напрямків наукової діяльності, які при менших зусиллях забезпечують їй комфорт.

Україна зацікавлена у науковій еліті. Її поки що репрезентують вчені середнього й вище середнього віку, що не дає надій на перспективу. Постає питання про нову еліту. Сьогодні майбутню еліту не приваблюють умови, насамперед, оплати праці. Щоб зацікавити перспективних молодих людей до подальшої науки, доцільно виходячи із досвіду вузів передових країн, наприклад Німеччини, створити т. зв. систему державної професури. При цьому відбір здійснювати на основі чітких і доволі жорстких критеріїв,

²Антильєв А.Г. Проблемы взаимодействия вузов и работодателей рынка труда / А.Г. Антильєв // Весник Высшей школы. – 2012. – № 4. – С. 18.

³Геєць В. Економіка та суспільство: непізнані грані взаємовпливу / В. Геєць, А. Гриценко // Економіка України. – 2012. – № 3. – С. 7.

враховуючи поступово й цензовий вік. Оплата їхньої праці суттєво повинна відрізнитися від “інших”⁴.

Конкурентоспроможна вища освіта в Україні – це шлях до європейських стандартів життя. Тому слід зробити все, щоб зацікавити вчити і вчитись, припинити вплив з України заповнених знаннями “мізків”. Правда, це не відноситься до міграційних процесів взагалі, як результату нинішньої бурхливої глобалізації, яка по-суті породила серед менеджерів клас управлінців – космополітів в багатьох країнах світу. Більшість з них – це люди з великими майном, статками. Вони проживають не в дома, а в готелях, резиденціях. Вони поступово забувають про свій національний обов’язок.

Міграційний процес космополітизації не зупинити. Молоді люди виїжджають і будуть виїжджати в ті країни, де є перспективи, можливість заробітку, здобуття престижної освіти. Все це стосується і молоді України.

Отож як будемо боротися з космополітизмом? До речі, таке питання ставлять й у наших сусідів, зокрема у Польщі, де патріотичні почування особливо високі.

Що можемо ми, викладачі, зробити в цьому напрямку? Єдине – виховувати нашу молодь відкритою до світу, яка може спілкуватися багатьма мовами, потрібна усім, залишаючись при цьому самим собою – українцем, поляком.

До речі в Польщі сьогодні на відміну від України реалізується концепція полікультурної освіти. Зокрема освіти іммігрантів – біженців, репатріантів, концепція про етнічні меншини, про регіональні мови. Реалізується стратегія розвитку освіти ряду меншин в Польщі – литовської (2001), – німецької (2007), української “Strategia rozwoju oświaty mniejszości ukraińskiej w Polsce” (2011) і т.д.

Йдеться про безконфліктне існування поряд із своєю спільнотою представників різних культур, підготовку молоді до життя в полікультурному середовищі.

Наші вузи періодично інформують МОН України про кількість працевлаштованих випускників, що мало б свідчити про якість навчання. Проте, це не може бути критерієм оцінки роботи вузу. Адже здатність випускника працевлаштуватися на роботу, знайти її, втриматись на робочому місці і переміщатись на ринку праці залежить, перш за все, від професійної особистості і здатності випускника, від вимог працедавців. А вони (працедавці) при найманні на роботу враховують, насамперед, особисті якості випускника, рекомендації “вагомих посередників”, а не його знання.

Чимало прикладів свідчать, що особистість випускника, навіть “професійного” трієчника може відігравати інколи вирішальну роль у його кар’єрі, праці на високих посадах. В той же час, наші випускники, відмінники і особливо відмінниці, часто-густо, як не прикро, працюють під керівництвом цього “професійного” трієчника на другорядних посадах.

Безробіття на регіональному рівні не зовсім обумовлена відносним надлишком осіб з цим чи іншим видом професійної освіти. Проте, у випадку необхідності прийняття рішень про фінансування вузів дані про зайнятість випускників повинні враховуватись з корекцією на соціально-економічні показники регіону, на який в основному “працює” той чи інший вуз.

Випускника вузу слід інформувати про ринок праці, у який наразі не включений приватний капітал. Випускник повинен мати можливість скористатись відкритою інформацією щодо ринку праці, як і відкритістю національної економіки країни в цілому.

Стаття надійшла до редакції 25.07.2013

1 вересня 2013

День знань!

День знань!

Першого вересня традиційно відзначається День знань, який символізує початок нового навчального року в усіх навчальних закладах країни – подія національного масштабу.

“Знання – ось єдине, що суперечить долі і здатне її здолати”.

*Олексії Лосев
філософ*

⁴Поктєв В.М. Збереження та відновлення науки – запорука розвитку України як передової держави / В.М. Поктєв // Вісник НАН України. – 2012. – № 1. – С. 16.

